

кий Ю. П. Скульптура та різьблення др. пол. XVI – п. пол. XVII ст. // Історія українського мистецтва. – Київ, 1967. – Т. 3. – С. 138-139; Рафальський Л. Путешествие по Острожскому уезду Волынской губернии в 1864-65 гг. – Почаев, 1872. – С. 15-19; Ревуненкова Н. В. Ренессансное свободомыслие и идеология Реформации. – Москва, 1988. – С. 68; Сидор-Габелінда О. Надгробок князя Костянтина Острозького в Успенському соборі Києво-Печерської лаври // Записки наукового товариства ім. Шевченка. Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. – Львів, 1998. – Т. 236. – С. 279-293; Ульяновський В. І. Пам'ятник Костянтину Острозькому в Києво-Печерській лаврі // Український історичний журнал. – 1992. – № 2. – С. 112-121, 117; Холостенко М. В. Нові дослідження Іоанно-Предтеченської церкви та реконструкція собору Києво-Печерської лаври // Археологічні дослідження стародавнього Києва. – Київ, 1976. – С. 152; Gębarowicz M. Studia renesansowe nad dziejami kultury artystycznej późnego Renesansu w Polsce. – Torun, 1962. – Т. 13. – R. 2. – S. 842; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historii Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 75; Tatarkiewicz W. Nagrobki z figurami klęczącymi // Studia renesansowe. – Wrocław, 1956. – S. 280-295; Zlat M. Leżące figury zmarłych w polskich nagrobkach XVI wieku // Treści dzieła sztuki. – Warszawa, 1969. – S. 162.

*Ярослава Бондарчук,
Микола Бендюк*

Метрика Литовська

Реєстрові книги канцелярії Великого князівства Литовського, які велися протягом XV-XVIII століть. Це своєрідний архів державної канцелярії, який містить документи, зібрані у понад 550 книг. Залежно від змісту вони поділяються на посольські, данин, записів, судових справ, публічних справ, оренд, хоча назви книг не завжди відповідали змісту записаних до них документів. Загалом до книг М. заносилися копії документів вихідного та вхідного характеру, що стосувалися економічного, культурного, зовнішньо- та внутрішньополітичного життя князівства,

зокрема, устави волостей, документи на заставу господарських маєтків, відкуп мит та інших державних статей, ухвали сеймиків, конфедерацій, інструкцій послам, листування і договори з іноземними державами, судові справи тощо. Зокрема, вписано акт про Люблінську унію, підтвердження магдебурзького права Києву, Львову та іншим.

Щодо Волині та Острога, то найбільший інтерес становлять книги, які охоплюють період із середини XV ст. до 1569 р., тобто до Люблінської унії. Інформація про історію Острога головним чином зосереджена у книгах записів та книгах судових справ. Вона висвітлює найважливіші аспекти з життя Острога: устрій та адміністративне управління, розвиток торгівлі, соціальну структуру і т. д. Документи М. свідчать, що Острог був значним осередком не лише внутрішньодержавної, а й транзитної торгівлі, зокрема, торгівлі сіллю. Цими ж документами значно уточнюється поширена в літературі інформація *С. Кардашевича* щодо дат проведення острожких ярмарків та їх зміни протягом XVI століття.

Особливий інтерес серед “острожких” документів М. викликають акти, які висвітлюють перипетії боротьби між Беатою Костелецькою, дружиною Іллі Острозького, та князем *В.-К. Острозьким* за право успадкування розлогих острожких володінь. Вони засвідчують густу заселеність Острозької волості, високу її загосподареність, наявність розвинених патронатно-клієнтурних зв'язків між князем та боярами-власниками дрібних сіл на території волості. У цих же документах знаходимо цілу низку давніших, ніж досі вважалося в літературі, згадок про села Острозької волості: Плоску, Хорів, Вільбівне, Кривин, Нетшин та ін. “Перлиною” “острожких” документів М. ще з минулого століття вважається судовий вирок 1554 р. про “взятье замку Острога... и княжни Гальшки змордованье”, який став основою для чис-

ленних історичних розвідок та літературних творів про трагічну долю фундаторки ОА – *Гальшки Острозької*.

Документи М., що стосуються Острога та князів *Острозьких*, широко використовували такі дослідники, як О. Пшездецький, Ю. Вольфф, А. Бонецький та ін. Документи М. записані “руською” (українсько-білоруською) книжною мовою, а починаючи з XVII ст. – переважно польською мовою з великим запозиченням латинських і німецьких слів, навіть цілих речень.

М. – важливе джерело з історії Литви, України й Білорусі. Спочатку вона зберігалася в м. Троки, потім у Вільнюсі в Литві, тепер – у Російському архіві давніх актів у Москві. Матеріали М. частково опубліковані.

Публікації документів і книг Метрики Литовської:

Русская историческая библиотека / Изд. Археологической комиссией. – С.-Петербург – Юрьев – Пг., 1903, 1910, 1914, 1915. – Т. 20, 27, 30, 33; *Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie / Przyg. Z.-L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Górczak.* – Lwów, 1887-1897. – Т. 1-5; *Lietuvos Metrika.* – Vilnius, 1993, 1994, 1995. – Кн. 5, 6, 7.

Література: Абросимова С. В. Остріг у документах Литовської метрики пер. пол. XVI ст. // Матеріали І-ІІІ наук.-крас. конф. “Остріг на порозі 900-річчя” (1990-1992 рр.) – Острог, 1992. – Ч. 1. – С. 9-10; Бережков Н. Литовская метрика как исторический источник. – Москва – Ленинград, 1946. – Ч. 1; Ковальский Н. П. Источники по истории Украины XVI-XVII вв. в Литовской метрике и фондах приказов ЦГАДА. – Днепропетровск, 1979. – С. 3-33, 48-50; О первоначальном составе книг ЛМ по 1522 год; Пташицкий С. Описание книг и актов Литовской метрики. – С.-Петербург, 1887; Хорошкевич А. К истории издания и изучения Литовской метрики // *Acta Baltico-Slavica.* – 1973. – Т. 8. – С. 69-94; Kennedy-Grimsted P. What is and what was the “Lithuanian Metrika”? Contents, History and Organisation of the Chancery Archives of the Grand Duchy of Lithuania // *Harvard Ukrainian Studies.* – 1982. – Vol. 6. – № 3. – P. 269-338; Sulowska-Kurasiowa I. *Metryka Litewska-charakterystyka i dzieje* // *Archeion.* – 1977. – Т. 65. – С. 91-118.

*Петро Кулаковський,
Олександр Скрипнюк*

Метрика Руська (Волинська)

Офіційні копії документів Руської канцелярії – структурного підрозділу польської Коронної канцелярії українських територій: Волинського, Київського, Брацлавського (з 1569) та Чернігівського (з 1635) воєводств. Записані вони “руською” книжною (староукраїнською) та польською мовами в актових книгах, які велися протягом 1569-1673 рр. і збереглися дотепер. Практика ведення книг для фіксації офіційних копій більшості документів, що видавалися державними канцелярями та підканцелярями, стала регулярною в Польському королівстві та Великому князівстві Литовському з середини XV століття. М. виникла як реакція на вимогу українських, переважно волинських князів (*Острозьких*, *Вишневецьких*, *Сангушків*, *Збаразьких*) та шляхти зберегти чинними звичаєве право, базоване на 2-му Литовському статуті (так зване “Волинське право”), і “руську” мову як діловодну при інкорпорації до складу Польської Корони Волинського, Київського і Брацлавського воєводств після Люблінської унії 1569 року. Визначальна роль волинської шляхти в утворенні та функціонуванні цих книг (майже всі руські писарі були родом із Волині, зокрема, С. К. Ганкевич з Острога, а Л. Пісочинський в Острозі мав свій двір) спричинилася до того, що вони спочатку отримали назву “Волинська метрика” і лише згодом – “Руська”. До складу М. входить 29 книг записово-декретового характеру з незначним вкрапленням дипломатичного листування. 28 із них зберігаються у РДАДА (м. Москва), одна – у бібліотеці Польської академії наук у Курніку.

Книги М. є надзвичайно цінним і вірогідним джерельним комплексом. У них вміщені вписи документів, що безпосередньо стосуються історії Острога, Острожчини, князів *Острозьких*, опосередковано – ОА та її діячів. Так, група записів 1574 р. висвіт-